

KRIMINOLOGIYA VA JINOIY ODIL SUDLOV

ILMIY-AMALIY JURNAL

2026-yil 2-son

VOLUME 6 / ISSUE 2 / 2026
ISSUE DOI: [HTTPS://DX.DOI.ORG/10.51788/TSUL.CCJ.6.2](https://dx.doi.org/10.51788/TSUL.CCJ.6.2).

ISSN 2181-2179
DOI: [HTTPS://DX.DOI.ORG/10.51788/TSUL.CCJ](https://dx.doi.org/10.51788/TSUL.CCJ)

**MUASSIS:
TOSHKENT DAVLAT YURIDIK
UNIVERSITETI**

“Kriminologiya va jinoiy odil sudlov” ilmiy-amaliy jurnali O‘zbekiston matbuot va axborot agentligi tomonidan 2021-yil 18-martda 1160-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatidan o‘tkazilgan.

Ushbu jurnal O‘zbekiston Respublikasi Huquqni muhofaza qilish akademiyasi bilan hamkorlikda tashkil etilgan.

Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi jurnallari ro‘yxatiga kiritilgan.

Mualliflik huquqlari Toshkent davlat yuridik universitetiga tegishli. Barcha huquqlar himoyalangan. Jurnal materiallaridan foydalanish, tarqatish va ko‘paytirish muassis ruxsati bilan amalga oshiriladi.

Sotuvda kelishilgan narxda.

Nashr bo‘yicha mas‘ul:
O. Choriyev

Muharrirlar:
Y. Yarmolik, M. Sharifova, Sh. Beknazarova,
E. Mustafayev, K. Abduvaliyeva, E. Sharipov,
X. Yuldasheva.

Musahhih:
R. Yunusova

Texnik muharrir:
U. Sapayev
Dizayner:
D. Rajapov

Tahririyat manzili:
100047. Toshkent shahri,
Sayilgoh ko‘chasi, 35.

Tel.: (0371) 233-66-36, 233-41-09.
Faks: (0371) 233-37-48.
Veb-sayt: www.ccj.tsul.uz
E-mail: criminologyjournal@tsul.uz

Obuna indeksi: 1386.

Nashriyot litsenziyasi
№ 174625, 29.11.2023.

Jurnal 2026-yil 19-iyunda
bosmaxonaga topshirildi.
Qog‘oz bichimi: A4.
Shartli bosma tabog‘i: 22,5.
Adadi: 100. Buyurtma: № 70.

Bosmaxona litsenziyasi
29.11.2023 № 174626

TDYU bosmaxonasida chop etildi.
Bosmaxona manzili:
100047. Toshkent shahri,
Sayilgoh ko‘chasi, 37.

© Toshkent davlat yuridik universiteti

TAHRIR HAY’ATI

BOSH MUHARRIR

Q. Abdurasulova – Toshkent davlat yuridik universiteti Jinoyat huquqi, kriminologiya va korrupsiyaga qarshi kurashish sho‘basi professori, yuridik fanlar doktori

Y. Kolenko – O‘zbekiston Respublikasi Huquqni muhofaza qilish akademiyasi boshlig‘ining birinchi o‘rinbosari

BOSH MUHARRIR O‘RINBOSARI

D. Bazarova – Toshkent davlat yuridik universiteti Jinoyat-protsessual huquqi sho‘basi mudiri, yuridik fanlar doktori, professor

MAS‘UL MUHARRIR

Sh. Xaydarov – Toshkent davlat yuridik universiteti Jinoyat huquqi, kriminologiya va korrupsiyaga qarshi kurashish sho‘basi mudiri o‘rinbosari, yuridik fanlar doktori, professor

TAHRIR HAY’ATI A‘ZOLARI

M. Rustambayev – O‘zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti boshlig‘i, yuridik fanlar doktori, professor

A. Otajonov – Toshkent davlat yuridik universiteti Jinoyat huquqi, kriminologiya va korrupsiyaga qarshi kurashish sho‘basi professori, yuridik fanlar doktori

O. Mahkamov – Toshkent davlat yuridik universiteti Jinoyat huquqi, kriminologiya va korrupsiyaga qarshi kurashish sho‘basi dotsent v.b., yuridik fanlar doktori

N. Salayev – O‘zbekiston Respublikasi Odil sudlov akademiyasi prorektori, yuridik fanlar doktori, professor

S. Niyozova – Toshkent davlat yuridik universiteti Jinoyat huquqi, kriminologiya va korrupsiyaga qarshi kurashish sho‘basi professori, yuridik fanlar doktori

V. Davlyatov – O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik palatasi huzuridagi Parlament tadqiqotlari instituti direktorining o‘rinbosari, yuridik fanlar doktori, professor

A. Baratov – Toshkent davlat yuridik universiteti Kriminalistika va sud ekspertizasi sho‘basi mudiri, yuridik fanlar nomzodi

D. Musayev – Bojxona institutining Umumhuquqiy fanlar kafedrasini boshlig‘i, yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori, dotsent

I. Nikonov – O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi boshqarma boshlig‘i, yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori

N. Hojiyev – Toshkent davlat yuridik universiteti Jinoyat huquqi, kriminologiya va korrupsiyaga qarshi kurashish sho‘basi dotsenti v.b.

P. Xojabekov – Toshkent davlat yuridik universiteti Jinoyat huquqi, kriminologiya va korrupsiyaga qarshi kurashish sho‘basi o‘qituvchisi, yuridik fanlar nomzodi

D. Nurumov – Toshkent davlat yuridik universiteti Sud hokimiyati, advokatura va huquqni muhofaza qiluvchi organlar sho‘basi professori v.b., yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori

**УЧРЕДИТЕЛЬ:
ТАШКЕНТСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ
ЮРИДИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ**

Научно-практический журнал «Криминология и уголовное правосудие» зарегистрирован Агентством печати и информации Узбекистана 18 марта 2021 года с удостоверением № 1160.

Журнал создан при сотрудничестве с Правоохранительной академией Республики Узбекистан.

Журнал включён в перечень журналов Высшей аттестационной комиссии при Министерстве высшего образования, науки и инноваций Республики Узбекистан.

Авторские права принадлежат Ташкентскому государственному юридическому университету. Все права защищены. Использование, распространение и воспроизведение материалов журнала осуществляется с разрешения учредителя.

Реализуется по договорной цене.

Ответственный за выпуск:

О. Чориев

Редакторы:

Е. Ярмолик, М. Шарифова, Ш. Бекназарова, Э. Мустафаев, К. Абдувалиева, Э. Шарипов, Х. Юлдашева.

Корректор:

Р. Юнусова

Технический редактор:

У. Сапаев

Дизайнер:

Д. Ражапов

Адрес редакции:

100047. Город Ташкент,
улица Сайилгох, 35.

Тел.: (0371) 233-66-36, 233-41-09.

Факс: (0371) 233-37-48.

Веб-сайт: www.ccj.tsul.uz

E-mail: criminologyjournal@tsul.uz

Подписной индекс: 1386.

Издательская лицензия от

29.11.2023, № 174625.

Журнал передан в типографию
18.06.2026.

Формат бумаги: А4.

Усл. п. л. 22,5. Тираж: 100 экз.

Номер заказа: 70.

Лицензия типографии от

№ 174626, 29.11.2023.

Отпечатано в типографии

Ташкентского государственного
юридического университета.

100047, г. Ташкент, ул. Сайилгох, дом 37.

© Ташкентский государственный
юридический университет

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР

К. Абдурасулова – профессор сектора уголовного права, криминологии и противодействия коррупции Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

Е. Коленко – первый заместитель начальника Правоохранительной академии Республики Узбекистан

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА

Д. Базарова – заведующая сектором уголовно-процессуального права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук, профессор

ОТВЕТСТВЕННЫЙ РЕДАКТОР

Ш. Хайдаров – заместитель заведующего сектором уголовного права, криминологии и противодействия коррупции Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук, профессор

ЧЛЕНЫ РЕДКОЛЛЕГИИ

М. Рустамбаев – начальник Университета общественной безопасности Республики Узбекистан, доктор юридических наук, профессор

А. Отажонов – профессор сектора уголовного права, криминологии и противодействия коррупции Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

О. Махкамов – и. о. доцента сектора уголовного права, криминологии и противодействия коррупции Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

Н. Салаев – проректор Академии правосудия Республики Узбекистан, доктор юридических наук, профессор

С. Ниёзова – профессор сектора уголовного права, криминологии и противодействия коррупции Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

В. Давлятов – заместитель директора Института парламентских исследований при Законодательной палате Олий Мажлиса Республики Узбекистан, доктор юридических наук, профессор

А. Баратов – заведующий сектором криминалистики и судебной экспертизы Ташкентского государственного юридического университета, кандидат юридических наук

Д. Мусаев – начальник кафедры общеправовых дисциплин Таможенного института, доктор философии по юридическим наукам, доцент

И. Никонов – начальник управления Администрации Президента Республики Узбекистан, доктор философии по юридическим наукам

Н. Хожиев – и. о. доцента сектора уголовного права, криминологии и противодействия коррупции Ташкентского государственного юридического университета

П. Хожабеков – преподаватель сектора уголовного права, криминологии и противодействия коррупции Ташкентского государственного юридического университета, кандидат юридических наук

Д. Нурумов – и. о. профессора сектора судебной власти, адвокатуры и правоохранительных органов Ташкентского государственного юридического университета, доктор философии по юридическим наукам

**FOUNDER:
TASHKENT STATE UNIVERSITY OF LAW**

The scientific-practical journal "Criminology and Criminal Justice" was registered by the Press and Information Agency of Uzbekistan on March 18, 2021, with certificate No. 1160.

This journal was founded in cooperation with the Law Enforcement Academy of the Republic of Uzbekistan.

The journal is included in the list of journals of the Higher Attestation Commission under the Ministry of Higher Education, Science and Innovations of the Republic of Uzbekistan.

Copyright belongs to Tashkent State University of Law. All rights reserved. Use, distribution and reproduction of materials of the journal are carried out with the permission of the founder.

Agreed-upon price.

Publication Officer:
O. Choriev

Editors:
E. Yarmolik, M. Sharifova, Sh. Beknazarova,
E. Mustafaev, K. Abduvaliyeva, E. Sharipov,
Kh. Yuldasheva.

Proofreader:
R. Yunusova

Technical editor:
U. Sapaev

Designer:
D. Rajapov

Editorial office address:
100047. Tashkent city,
Sayilgoh street, 35.

Phone: (0371) 233-66-36,
233-41-09.

Fax: (0371) 233-37-48.

Website: www.ccj.tsul.uz

E-mail: criminologyjournal@tsul.uz

Subscription index: 1386.

Publishing license
№ 174625, 29.11.2023.

The journal is submitted to the Printing house on 18.06.2026.
Paper size: A4. Cond.p.f: 22,5.
Units: 100. Order: № 70.

Printing house license
№ 174626, 29.11.2023.

Published in the Printing house of Tashkent State University of Law.
100047. Tashkent city, Sayilgoh street, 37.

© Tashkent State University of Law

EDITORIAL BOARD

EDITOR-IN-CHIEF

Q. Abdurasulova – Professor of the Department of Criminal Law, Criminology and Anti-Corruption of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

Y. Kolenko – First Deputy Head of the Law Enforcement Academy of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF

D. Bazarova – Head of the Department of Criminal Procedural Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

EXECUTIVE EDITOR

Sh. Khaydarov – Deputy Head of the Department of Criminal Law, Criminology and Anti-Corruption of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

MEMBERS OF THE EDITORIAL BOARD

M. Rustambayev – Head of the University of Public Security of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law, Professor

A. Otajonov – Professor of the Department of Criminal Law, Criminology and Anti-Corruption of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

O. Mahkamov – Acting Associate Professor of the Department of Criminal Law, Criminology and Anti-Corruption of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

N. Salaev – Deputy Rector of the Academy of Justice of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law, Professor

S. Niyozova – Professor of the Department of Criminal Law, Criminology and Anti-Corruption of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

V. Davlyatov – Deputy Director of the Institute of Parliamentary Research under the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law, Professor

A. Baratov – Head of the Department of Criminalistics and Forensic Examination of Tashkent State University of Law, Candidate of Legal Sciences

D. Musaev – Head of the Department of General Legal Sciences of the Customs Institute, Doctor of Philosophy (PhD) in Law, Associate Professor

I. Nikonov – Head of a Department of the Administration of the President of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Law

N. Hojiyev – Acting Associate Professor of the Department of Criminal Law, Criminology and Anti-Corruption of Tashkent State University of Law

P. Khojabekov – Lecturer of the Department of Criminal Law, Criminology and Anti-Corruption of Tashkent State University of Law, Candidate of Legal Sciences

D. Nurumov – Acting Professor of the Department of Judiciary, Advocacy and Law Enforcement Agencies of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law

MUNDARIJA

12.00.08 – JINOYAT HUQUQI. JINOYAT-IJROIYA HUQUQI

Hakimov Komil Baxtiyarovich

GIYOHVANDLIK VOSITALARI YOKI ULARNING ANALOGLARI BILAN
QONUNGA XILOF RAVISHDA MUOMALA QILGANLIK UCHUN JINOIY
JAVOBGARLIKNI TAKOMILLASHTIRISHNING AYRIM MASALALARI11

Abzalova Xurshida Mirziyotovna

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI JINOYAT HUQUQIDA EVTANAZIYA:
IJTIMOIY-HUQUQIY, AXLOQIY VA JINOYAT-HUQUQIY JIHATLAR21

Xudaykulov Feruzbek Xurramovich

JINOYAT HUQUQIDA SABABIY BOG'LANISHNING NAZARIY VA AMALIY JIHATLARI30

Fazilov Farxod Maratovich

PUL MABLAG'LARINI LEGALLASHTIRISH (YUVISH) JINOYATI SUBYEKTIV
BELGILARINING JINOYAT-HUQUQIY TAHLILI44

Karaketova Dilnoza Yuldashevna

YURIDIK SHAXSLAR JINOYAT SUBYEKTI SIFATIDA57

Matviyenko Irina Aleksandrovna, AllahRakha Naim

O'ZBEKISTONDA KIBERTA'QIBNING HUQUQIY KO'RINMASLIGI:
SUD QARORLARINI TAHLIL QILISH69

Jumaniyozova Zarnigor Maxammadi qizi

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI JINOYAT KODEKSIDA ODAM SAVDOSI UCHUN
JAVOBGARLIK EVOLYUTSIYASI81

Utayev Xusniddin Xurramovich

RAQAMLI FIRIBGARLIKDA QASD, MOTIV VA JINOYAT SUBYEKTINING
JINOYAT-HUQUQIY TAVSIFI92

12.00.09 – JINOYAT PROTSESSI. KRIMINALISTIKA, TEZKOR-QIDIRUV HUQUQ VA SUD EKSPERTIZASI

Mamadaliyev Umid Yo'ldashevich

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI JINOYAT PROTSESSIDA EKSTRADITSIYA
INSTITUTINI HUQUQIY TARTIBGA SOLISH VA AMALGA OSHIRISHNING
ZAMONAVIY MUAMMOLARI101

Karimov Abdumalik Abdumutal o'g'li

YOSHLAR ORASIDA EKSTREMIZM BILAN BOG'LIQ JINOYATLARGA
QARSHI KURASHISHNING KRIMINALISTIK USULLARINI RIVOJLANTIRISH
BO'YICHA XORIJIY MAMLAKATLAR TAJRIBASI110

Fatullayev Shodmonbek Madatovich

JINOYAT ISHIDA EKSPERTIZA TAYINLASH TARTIBI VA UNGA QO'YILADIGAN

PROTSESSUAL TALABLAR 119

12.00.10 – XALQARO HUQUQ

Musayev Djamaliddin Kamalovich

XALQARO HAMKORLIK GIYOHVANDLIK VOSITALARINING NOQONUNIY

AYLANISHIGA QARSHI KURASHISH ASOSI SIFATIDA 133

12.00.15 – KRIMINOLOGIYA

Abdurasulova Kumrinisa Raimkulovna, Davranov Xusniddin Baxranovich

ICHKI ISHLAR ORGANLARI XODIMLARINING KORRUPSIYAVIY JINOYATLAR

SODIR ETISH SABABLARI VA ULARGA IMKON BERGAN SHART-SHAROITLAR 144

Niyozova Salomat Saparovna

O'Z JONIGA QASD QILISHNING KELIB CHIQISH SABABLARI VA UNGA IMKON

BERGAN SHART-SHAROITLARIGA DOIR ILMIY YONDASHUVLAR 156

Tojiyev Jo'rabek Muxtorovich

JINOYAT PROTSESSIDA VOYAGA YETMAGANLAR ISHTIROKIDA PEDAGOG VA

PSIXOLOGNING PROTSESSUAL MAQOMI HAMDA FUNKSIYALARI 170

Nasriyeva Dilnoza Narzulloyevna

AYOLLAR TOMONIDAN SODIR ETILADIGAN EKSTREMIZM BILAN BOG'LIQ

JINOYATLAR TUSHUNCHASI, UNING IJTIMOIIY XAVFLILIGI 182

СОДЕРЖАНИЕ

12.00.08 – УГОЛОВНОЕ ПРАВО. УГОЛОВНО-ИСПОЛНИТЕЛЬНОЕ ПРАВО

Хакимов Комил Бахтиярович

НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ УГОЛОВНОЙ
ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА НЕЗАКОННЫЙ ОБОРОТ НАРКОТИЧЕСКИХ
СРЕДСТВ ИЛИ ИХ АНАЛОГОВ11

Абзалова Хуршида Мирзиятовна

ЭВТАНАЗИЯ В УГОЛОВНОМ ПРАВЕ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН:
СОЦИАЛЬНО-ПРАВОВЫЕ, НРАВСТВЕННЫЕ И УГОЛОВНО-ПРАВОВЫЕ
АСПЕКТЫ21

Худайкулов Ферузбек Хуррамович

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПРИЧИННОЙ СВЯЗИ
В УГОЛОВНОМ ПРАВЕ30

Фазилов Фарход Маратович

УГОЛОВНО-ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ СУБЪЕКТИВНЫХ ПРИЗНАКОВ
ПРЕСТУПЛЕНИЯ ЛЕГАЛИЗАЦИИ (ОТМЫВАНИЯ) ДЕНЕЖНЫХ СРЕДСТВ44

Каракетова Дилноза Юлдашевна

ЮРИДИЧЕСКИЕ ЛИЦА КАК СУБЪЕКТЫ ПРЕСТУПЛЕНИЯ57

Матвиенко Ирина Александровна, АллахРакха Наим

ПРАВОВАЯ НЕВИДИМОСТЬ КИБЕРПРЕСЛЕДОВАНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ:
АНАЛИЗ СУДЕБНЫХ РЕШЕНИЙ69

Жуманиязова Зарнигор Махаммади кизи

ЭВОЛЮЦИЯ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА ТОРГОВЛЮ ЛЮДЬМИ
В УГОЛОВНОМ КОДЕКСЕ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН81

Утаев Хусниддин Хуррамович

УГОЛОВНО-ПРАВОВАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА УМЫСЛА, МОТИВА И
СУБЪЕКТА ПРЕСТУПЛЕНИЯ ПРИ ЦИФРОВОМ МОШЕННИЧЕСТВЕ92

12.00.09 – УГОЛОВНЫЙ ПРОЦЕСС. КРИМИНАЛИСТИКА, ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКНОЕ ПРАВО И СУДЕБНАЯ ЭКСПЕРТИЗА

Мамадалиев Умид Юлдашевич

СОВРЕМЕННЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ И
РЕАЛИЗАЦИИ ИНСТИТУТА ЭКСТРАДИЦИИ В УГОЛОВНОМ
ПРОЦЕССЕ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН 101

Каримов Абдумалик Абдумутал угли ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ РАЗВИТИЯ КРИМИНАЛИСТИЧЕСКИХ МЕТОДОВ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ ПРЕСТУПЛЕНИЯМ ЭКСТРЕМИСТСКОЙ НАПРАВЛЕННОСТИ СРЕДИ МОЛОДЁЖИ	110
---	-----

Фатуллаев Шодмонбек Мадатович ПОРЯДОК НАЗНАЧЕНИЯ ЭКСПЕРТИЗЫ ПО УГОЛОВНОМУ ДЕЛУ И ПРОЦЕССУАЛЬНЫЕ ТРЕБОВАНИЯ, ПРЕДЪЯВЛЯЕМЫЕ К НЕЙ	119
--	-----

12.00.10 – МЕЖДУНАРОДНОЕ ПРАВО

Мусаев Джамалиддин Камалович МЕЖДУНАРОДНОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО КАК ОСНОВА ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ НЕЗАКОННОМУ ОБОРОТУ НАРКОТИЧЕСКИХ СРЕДСТВ	133
---	-----

12.00.15 – КРИМИНОЛОГИЯ

Абдурасулова Кумриниса Раимкуловна, Давранов Хусниддин Бахранович ПРИЧИНЫ СОВЕРШЕНИЯ КОРРУПЦИОННЫХ ПРЕСТУПЛЕНИЙ СОТРУДНИКАМИ ОРГАНОВ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ И СПОСОБСТВУЮЩИЕ ИМ УСЛОВИЯ	144
---	-----

Ниёзова Саломат Сапаровна НАУЧНЫЕ ПОДХОДЫ К ПРИЧИНАМ СУИЦИДА И УСЛОВИЯМ, СПОСОБСТВУЮЩИМ ЕГО СОВЕРШЕНИЮ	156
---	-----

Тожиев Журабек Мухторович ПРОЦЕССУАЛЬНЫЙ СТАТУС И ФУНКЦИИ ПЕДАГОГА И ПСИХОЛОГА В УГОЛОВНОМ ПРОЦЕССЕ С УЧАСТИЕМ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ	170
--	-----

Насриева Дилноза Нарзуллоевна ПОНЯТИЕ ПРЕСТУПЛЕНИЙ ЭКСТРЕМИСТСКОЙ НАПРАВЛЕННОСТИ, СОВЕРШАЕМЫХ ЖЕНЩИНАМИ, И ИХ ОБЩЕСТВЕННАЯ ОПАСНОСТЬ	182
---	-----

CONTENTS

12.00.08 – CRIMINAL LAW. CRIMINAL-EXECUTIVE LAW

Hakimov Komil Bakhtiyarovich

SOME ISSUES OF IMPROVING CRIMINAL LIABILITY FOR THE ILLICIT
TRAFFICKING OF NARCOTIC DRUGS OR THEIR ANALOGUES11

Abzalova Khurshida Mirziyotovna

EUTHANASIA IN THE CRIMINAL LAW OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN:
SOCIO-LEGAL, MORAL AND CRIMINAL-LAW ASPECTS21

Khudaykulov Feruzbek Khurramovich

THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECTS OF CAUSABILITY IN CRIMINAL LAW30

Fazilov Farkhod Maratovich

CRIMINAL-LEGAL ANALYSIS OF SUBJECTIVE CHARACTERISTICS
OF THE CRIME OF LAUNCHING (MONEY LAUNDERING)44

Karaketova Dilnoza Yuldashevna

LEGAL ENTITIES AS SUBJECTS OF CRIME57

Matvienko Irina Aleksandrovna, AllahRakha Naeem

THE LEGAL INVISIBILITY OF CYBERSTALKING IN UZBEKISTAN:
AN ANALYSIS OF JUDICIAL DECISIONS69

Jumaniyozova Zarnigor Makhmadi kizi

EVOLUTION OF LIABILITY FOR HUMAN TRAFFICKING IN THE CRIMINAL
CODE OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN81

Utaev Husniddin Khurramovich

CRIMINAL LAW CHARACTERISTICS OF INTENT, MOTIVE,
AND THE OFFENDER IN DIGITAL FRAUD92

12.00.09 – CRIMINAL PROCEEDINGS. FORENSICS, INVESTIGATIVE LAW AND FORENSIC EXPERTISE

Mamadaliev Umid Yuldashevich

MODERN ISSUES OF LEGAL REGULATION AND IMPLEMENTATION
OF THE EXTRADITION INSTITUTION IN THE CRIMINAL PROCESS
OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN 101

Karimov Abdumalik Abdumutal ugli

EXPERIENCE OF FOREIGN COUNTRIES IN THE DEVELOPMENT
OF CRIMINALISTIC METHODS OF COMBATING CRIMES RELATED
TO EXTREMISM AMONG YOUNG PEOPLE 110

Fatullaev Shodmonbek Madatovich

PROCEDURE FOR APPOINTING FORENSIC EXAMINATION IN CRIMINAL
PROCEEDINGS AND PROCEDURAL REQUIREMENTS 119

12.00.10 – INTERNATIONAL LAW

Musaev Djamaliddin Kamalovich

INTERNATIONAL COOPERATION AS THE FOUNDATION FOR COMBATING
ILLICIT DRUG TRAFFICKING 133

12.00.15 – CRIMINOLOGY

Abdurasulova Kumrinisa Raimkulovna, Davranov Khusniddin Bakhranovich

REASONS FOR THE COMMISSION OF CORRUPTION CRIMES BY EMPLOYEES
OF INTERNAL AFFAIRS BODIES AND THE CONDITIONS THAT ENABLED THEM 144

Niyozova Salomat Saparovna

SCIENTIFIC APPROACHES TO THE CAUSES OF SUICIDE AND THE CONDITIONS
CONTRIBUTING TO ITS COMMISSION 156

Tojiev Jurabek Mukhtorovich

PROCEDURAL STATUS AND FUNCTIONS OF A PEDAGOGUE AND
A PSYCHOLOGIST IN CRIMINAL PROCEEDINGS INVOLVING MINORS 170

Nasrieva Dilnoza Narzullaevna

THE CONCEPT OF CRIMES RELATED TO EXTREMISM COMMITTED BY WOMEN,
ITS SOCIAL DANGER 182

Kelib tushgan / Получено / Received: 07.05.2026
Qabul qilingan / Принято / Accepted: 02.06.2026
Nashr etilgan / Опубликовано / Published: 18.06.2026

DOI: <https://dx.doi.org/10.51788/tsul.ccj.6.2./OVDG6957>

UDC: 343.23(045)(575.1)

RAQAMLI FIRIBGARLIKDA QASD, MOTIV VA JINOYAT SUBYEKTINING JINOYAT-HUQUQIY TAVSIFI

Utaev Xusniddin Xurramovich,

Toshkent davlat yuridik universiteti
mustaqil izlanuvchisi

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-2222-1676>

e-mail: utaevhusniddin6@gmail.com

Annotatsiya. Maqolada axborot texnologiyalaridan foydalanib sodir etiladigan firibgarlik jinoyatining subyektiv belgilari jinoyat-huquqiy nuqtayi nazardan tahlil qilingan. Unda raqamli firibgarlikda qasdning shakllanishi, g'arazli maqsadning jinoyat tarkibidagi o'rni, motivning huquqiy ahamiyati, shuningdek, jinoyat subyektining texnik, tashkiliy va ijtimoiy-psixologik xususiyatlari ochib berilgan. Axborot texnologiyalari muhitida firibgarlik subyektini faqat maxsus texnik bilimga ega shaxs sifatida talqin qilish yetarli emasligi, bunday jinoyatlarda ijtimoiy manipulyatsiya, psixologik ta'sir va jabrlanuvchining ishonchidan foydalanish usullari ham hal qiluvchi ahamiyat kasb etishi asoslangan. Shuningdek, raqamli firibgarlikda ishtirokchilik shakllari, sun'iy intellekt vositalaridan foydalanish, raqamli shaxsiyatni o'g'irlash, yuridik shaxslarning javobgarligi va yetkazilgan zararni qoplash bilan bog'liq jinoyat-huquqiy masalalar yoritilgan. Mazkur holatlar raqamli firibgarlikni kvalifikatsiya qilishda subyektiv tomon belgilarini aniq va kompleks baholash zarurligini ko'rsatadi. Muallif xulosasiga ko'ra, axborot texnologiyalari sohasidagi firibgarlik uchun alohida jinoyat tarkibini aniqlashtirish, raqamli identifikatsiya ma'lumotlarini o'g'irlash uchun mustaqil javobgarlik belgilash, yuridik shaxslar javobgarligini qasd mezonini asosida ishlab chiqish, ishtirokchilik rollarini differentsiatsiya qilish va zararni qoplash tizimini raqamli muhitga moslashtirish maqsadga muvofiq. Ushbu choralar raqamli firibgarlikka qarshi kurashishda jinoyat-huquqiy ta'sirning aniqligi va samaradorligini oshiradi.

Kalit so'zlar: raqamli firibgarlik, subyektiv belgi, qasd, motiv, jinoyat subyekti, kiberfiribgar, yuridik shaxs, raqamli shaxsiyat, zararni qoplash

УГОЛОВНО-ПРАВОВАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА УМЫСЛА, МОТИВА И СУБЪЕКТА ПРЕСТУПЛЕНИЯ ПРИ ЦИФРОВОМ МОШЕННИЧЕСТВЕ

Утаев Хусниддин Хуррамович,

самостоятельный соискатель

Ташкентского государственного юридического университета

Аннотация. В статье с уголовно-правовых позиций проанализированы субъективные признаки мошенничества, совершаемого с использованием информационных технологий. Раскрываются особенности формирования умысла при цифровом мошенничестве, роль корыстной цели в составе преступления, правовое значение мотива, а также технические, организационные и социально-психологические характеристики субъекта преступления. Обосновано, что в условиях информационно-технологической среды недостаточно рассматривать субъекта мошенничества исключительно как лицо, обладающее специальными техническими знаниями, поскольку решающее значение при совершении таких преступлений также приобретают методы социальной инженерии, психологического воздействия и использования доверия потерпевшего. Кроме того, освещены уголовно-правовые вопросы, связанные с формами соучастия при цифровом мошенничестве, использованием средств искусственного интеллекта, хищением цифровой идентичности, ответственностью юридических лиц и возмещением причинённого ущерба. Указанные обстоятельства свидетельствуют о необходимости точной и комплексной оценки признаков субъективной стороны при квалификации цифрового мошенничества. По мнению автора, целесообразно уточнить самостоятельный состав преступления, предусматривающий ответственность за мошенничество в сфере информационных технологий, установить самостоятельную ответственность за хищение данных цифровой идентификации, разработать механизм ответственности юридических лиц на основе критерия умысла, дифференцировать роли соучастников и адаптировать систему возмещения ущерба к условиям цифровой среды. Реализация указанных мер будет способствовать повышению точности и эффективности уголовно-правового воздействия в сфере противодействия цифровому мошенничеству.

Ключевые слова: цифровое мошенничество, субъективный признак, умысел, мотив, субъект преступления, кибермошенник, юридическое лицо, цифровая идентичность, возмещение ущерба

CRIMINAL LAW CHARACTERISTICS OF INTENT, MOTIVE, AND THE OFFENDER IN DIGITAL FRAUD

Utaev Husniddin Khurramovich,
Independent Researcher at Tashkent State University of Law

Abstract. The article analyzes the subjective characteristics of fraud committed using information technology from a criminal-legal perspective. It reveals the formation of intent in digital fraud, the role of malicious intent in the structure of the crime, the legal significance of the motive, as well as the technical, organizational and socio-psychological characteristics of the subject of the crime. It is substantiated that in the information technology environment, it is insufficient to interpret the subject of fraud solely as a person with specialized technical knowledge; in such crimes, methods of social manipulation, psychological influence, and the exploitation of the victim's trust also play a decisive role. It also covers forms of participation in digital fraud, the use of artificial intelligence tools, theft of digital identity, liability of legal entities and criminal law issues related to compensation for damages. These cases indicate the need for a clear and comprehensive assessment of the characteristics of the subjective side when qualifying digital fraud. According to the author's conclusion, it is advisable to specify a

separate criminal offense for fraud in the field of information technology, establish independent liability for the theft of digital identification data, develop the liability of legal entities based on the criterion of intent, differentiate the roles of participation and adapt the system of compensation for damage to the digital environment. These measures will increase the accuracy and effectiveness of criminal law enforcement in the fight against digital fraud.

Keywords: digital fraud, subjective element, intent, motive, offender, cyber fraudster, legal entity, digital identity, compensation for harm

Kirish

Axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi firibgarlik jinoyatining tashqi belgilarinigina emas, balki uning ichki psixologik va huquqiy mazmunini ham o'zgartirmoqda. Raqamli muhitda jinoyatchi jabrlanuvchi bilan bevosita muloqot qilmasdan, axborot tizimi, messenjer, elektron to'lov platformasi, fishing sahifasi yoki sun'iy intellekt vositasidan foydalanib mulkiy zarar yetkazishi mumkin. Shu sababli jinoyatni kvalifikatsiya qilishda faqat obyektiv harakatni emas, balki shaxsning qasdi, g'arazli maqsadi, motivi, texnik imkoniyati va jinoiy natijaga bo'lgan ichki munosabatini aniqlash hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Firibgarlik an'anaviy doktrinada aldash yoki ishonchni suiiste'mol qilish bilan bog'liq mulkiy jinoyat sifatida tushuntiriladi. Biroq raqamli muhitda aldashning amalga oshish shakli murakkablashadi. Jinoyatchi ba'zan inson psixologiyasiga ta'sir ko'rsatadi, ba'zan texnik tizimdagi zaiflikdan foydalanadi, ayrim hollarda esa ushbu ikki usulni birlashtiradi. Bu holat subyektiv belgilarni aniqlashda qasd va motiv bilan bir qatorda subyektning raqamli muhitdagi rolini ham baholashni talab etadi.

Maqolaning maqsadi axborot texnologiyalari orqali sodir etiladigan firibgarlikda subyekt va subyektiv tomonning jinoyat-huquqiy mazmunini ochib berish, qasd va motivni baholash mezonlarini aniqlash hamda raqamli shaxsiyatni o'g'irlash, yuridik shaxslar javobgarligi va sun'iy intellektidan foydalanish bilan bog'liq takliflarni asoslashdan iborat.

Asosiy qism

Subyektiv tomonning jinoyat-huquqiy mazmuni

Raqamli firibgarlikda subyektiv tomonning markaziy belgisi jinoyatchining mulkiy manfaatni qo'lga kiritishga qaratilgan ichki irodasidir. F.D. Frolov kompyuter firibgarligini kompyuter ma'lumotlari bilan g'arazli maqsadda amalga oshiriladigan va mulk egasiga zarar yetkazadigan harakat sifatida tavsiflaydi. Ushbu yondashuv raqamli vosita jinoyatning maqsadi emas, balki mulkiy natijaga erishish usuli ekanini ko'rsatadi (Frolov, 2019).

Subyektiv tomonni baholashda texnik harakat ortida turgan huquqiy niyatni ajratish muhim. Soxta veb-sahifa yaratishning o'zi har doim ham firibgarlik tarkibini keltirib chiqarmaydi. Agar ushbu sahifa jabrlanuvchidan bank ma'lumotlarini olish va keyin pul mablag'larini o'zlashtirish maqsadida ishlatilsa, texnik harakat qasdni amalga oshirish vositasiga aylanadi.

D.Y. Payziyev va A.B. Zokirov axborot texnologiyalari sohasidagi firibgarlik uchun alohida jinoiy javobgarlik normasini kiritish maqsadga muvofiqligini ta'kidlaydilar (Paiziev & Zokirov, 2024, p. 70). Bu fikr subyektiv belgilarni aniqroq ifodalash, jumladan, bevosita qasd, g'arazli maqsad, raqamli vositadan foydalanish irodasi va jabrlanuvchi ishonchini buzish mexanizmini qonun normasida ochiq ko'rsatish zarurati bilan izohlanadi.

Raqamli firibgarlikda subyektiv tomon belgilarini to'g'ri baholash uchun uchta mezon birgalikda tekshirilishi lozim. Birinchidan, shaxsning kelib chiqadigan mulkiy natijani

oldindan anglaganligi; ikkinchidan, axborot texnologiyalaridan aynan aldash yoki ishonchni suiiste'mol qilish maqsadida foydalanganligi; uchinchidan, qilmish natijasidan moddiy yoki boshqa shaxsiy manfaat ko'zlaganligi aniqlanishi shart. Ushbu mezonlardan birortasi yetarli darajada isbotlanmagan taqdirda, qilmishni firibgarlik sifatida kvalifikatsiya qilishda ehtiyotkorlik talab etiladi.

Qasd, g'arazli maqsad va motiv

Firibgarlik odatda to'g'ridan to'g'ri qasd bilan sodir etiladi. Raqamli firibgarlikda ham aybdor shaxs o'z harakatining ijtimoiy xavfliligini anglaydi, jabrlanuvchining mulki yoki mulkiy huquqiga zarar yetishini oldindan ko'radi va ana shu natijaning yuz berishini xohlaydi. G'arazli maqsad jinoyatning ichki yo'nalishini belgilaydi.

Qasd va motiv tushunchalarini bir-biri bilan aralashtirib yubormaslik lozim, chunki ular jinoyat subyektiv tomonining o'zaro bog'liq, ammo mazmunan farq qiluvchi belgilaridir. Qasd shaxsning sodir etayotgan qilmishi va uning ijtimoiy xavfli oqibatlariga nisbatan ruhiy munosabatini ifodalasa, motiv shaxsni mazkur harakatga undagan ichki sabab hamda rag'batlantiruvchi omillarni ko'rsatadi. Raqamli firibgarlikda g'arazli maqsad jinoyat tarkibining majburiy subyektiv belgisi hisoblanadi, chunki aybdorning harakati bevosita o'zganing mulki yoki mulkiy huquqini qonunga xilof ravishda qo'lga kiritishga yo'naltirilgan bo'ladi. Motivlar esa har bir holatda turlicha namoyon bo'lib, ular moliyaviy naf ko'rish, jabrlanuvchidan qasos olish, jinoiy guruhdagi mavqeni oshirish, texnik imkoniyatlarini namoyish etish yoki muayyan korporativ manfaatni ta'minlash kabi omillar bilan bog'lanishi mumkin.

L. Zhang va hammualliflar raqamli davrda jinoiy niyatni tahlil qilar ekan, kiberfiribgarlik odatda to'g'ridan to'g'ri qasd bilan sodir etilishini va aybdor o'z harakatining ijtimoiy xavfliligini anglashini ta'kidlaydilar (Zhang et al., 2023, pp. 156–178). Bu yondashuv firibgarlikning jinoyat-huquqiy tabiatiga mos keladi, chunki soxta havola tayyorlash, ma'lumot yig'ish, akkaunt ochish, pulni tezda boshqa hisobga o'tkazish yoki izlarni yashirish tasodifiy ravishda amalga oshirilmaydi.

Anderson va Johnson kiberjinoyatchilarning psixologik xususiyatlarini o'rganib, moliyaviy foydani asosiy motiv sifatida ko'rsatadilar. Shu bilan birga, ular texnik qobiliyatni namoyish etish, qasos olish va boshqa ijtimoiy-psixologik omillar ham kiberfiribgarlik motivlari doirasida uchrashini qayd etadilar (Anderson & Johnson, 2023, pp. 245–267). Bu raqamli firibgarlikda motivlar doirasi an'anaviy firibgarlikka nisbatan kengayganini ko'rsatadi.

A.A. Tashtemirov bank plastik kartalari va internet xizmatlari orqali sodir etiladigan pul o'g'irlash hamda firibgarlik holatlarida Ichki ishlar vazirligi, Markaziy bank va protsessing markazlari o'rtasida samarali hamkorlik mexanizmlarini yo'lga qo'yish zarurligini ko'rsatadi (Tashtemirov, 2022, pp. 35–40). Ushbu yondashuv subyektiv belgilarni isbotlash uchun ham ahamiyatli, chunki bir nechta kartaga pul o'tkazish, soxta akkauntlar ochish, yashirish vositalaridan foydalanish, mablag'ni tezda yechib olish yoki tarqatish qasdning oldindan shakllanganini ko'rsatuvchi holatlar bo'lishi mumkin.

A.A.S. Al Hait kiberfiribgarlik uchun javobgarlik masalasida davlatlar turlicha yondashuvga ega ekanini qayd etadi (Al Hait, 2021). Bu holat O'zbekiston huquqi uchun ham muhimdir, chunki raqamli vosita qasdni aniqlashda yordamchi belgi bo'lishi mumkin, ammo firibgarlikning asosiy subyektiv mazmuni g'arazli maqsad va jabrlanuvchini aldash irodasi bilan belgilanadi.

Jinoyat subyekting raqamli muhitdagi xususiyatlari

Raqamli firibgarlik subyekti umumiy jinoyat subyekti belgilariga ega bo'lgan jismoniy shaxsdir. Shu bilan birga, ushbu jinoyat turida subyektning axborot texnologiyalaridan

foydalanish ko'nikmasi, onlayn muhitda harakat qilish malakasi, shaxsiy ma'lumotlar bilan ishlash imkoniyati va psixologik ta'sir usullarini bilishi alohida ahamiyat kasb etadi.

W. Chen va K. Roberts kiberfiribgarlarni texnik mutaxassislar, ijtimoiy manipulyatorlar, gibrid jinoyatchilar va yollanma ijrochilar kabi guruhlariga ajratadilar (Chen & Roberts, 2024, pp. 178–201). Mazkur tipologiya amaliyot uchun muhim, chunki tergov organlari jinoyatchini faqat dasturchi yoki xaker sifatida tasavvur qilsa, ijtimoiy manipulyatorlarni aniqlash kechikadi, aksincha, faqat psixologik aldashga e'tibor qaratish texnik operatorlarning rolini kamsitadi.

Raqamli firibgarlikda jinoyat subyektini aniqlashda rolli tahlil usulidan foydalanish maqsadga muvofiq. Bu usul har bir ishtirokchining jinoiy oqibat yuzaga kelishiga qo'shgan hissasini alohida baholash imkonini beradi. Zero, fishing havolasini yaratgan dasturchi, jabrlanuvchiga qo'ng'iroq qilib uni aldagan shaxs, pul mablag'larini naqdlashtirib olgan ijrochi hamda umumiy jarayonni muvofiqlashtiruvchi tashkilotchi turlicha harakat qiladi. Biroq ularning barchasi umumiy jinoiy maqsadni anglagan holda harakat qilgan taqdirda, jinoiy ishtirokchilik qoidalari doirasida javobgarlikka tortiladi.

Shu jihatdan kiberfiribgarlik subyektini aniqlashda shaxsning yoshi, ma'lumoti, kasb yoki texnik malakasi alohida-alohida emas, balki jinoiy sxemada bajargan vazifasi bilan uzviy bog'liq holda baholanishi lozim. Zero, shaxs yuqori texnik bilimiga ega bo'lmasa-da, jabrlanuvchining ishonchini qozonish, unda qo'rquv yoki shoshilinchlik tuyg'usini uyg'otish, o'zini bank xodimi yoki yaqin qarindosh sifatida ko'rsatish orqali ham jinoiy oqibatning yuzaga kelishiga hal qiluvchi ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Jinoyatchilikning oldini olish nuqtayi nazaridan subyekt tipologiyasini o'rganish muhim amaliy ahamiyatga ega. Chunki texnik mutaxassislar orasida kiberetika, kasbiy javobgarlik va axborot xavfsizligi madaniyatini kuchaytirish zarur bo'lsa, ijtimoiy manipulyatorlarga qarshi kurashishda aholining moliyaviy va raqamli savodxonligini oshirish samaraliroq natija beradi. Yollanma ijrochilar va moliyaviy vositachilarga nisbatan esa bank operatsiyalari, elektron hamyonlar va shubhali tranzaksiyalarni monitoring qilish mexanizmlarini takomillashtirish muhim o'rin tutadi.

Ishtirokchilik va sun'iy intellekt omili

Jinoyat subyektini baholashda uning raqamli muhitdagi funksional roli muhim. Bir shaxs fishing sahifasini tayyorlaydi, ikkinchisi jabrlanuvchi bilan muloqot qiladi, uchinchi karta yoki elektron hamyon orqali pulni qabul qiladi, to'rtinchisi mablag'ni naqdlashtiradi yoki kriptoaktivga aylantiradi. Bunday holatda har bir ishtirokchining texnik bilimi bir xil bo'lmasligi mumkin, ammo ular umumiy jinoiy natijani anglagan holda harakat qilsa, subyektiv bog'liqlik mavjud deb baholanadi.

Martinez va Williams zamonaviy kiberfiribgarlik guruhlarida texnik mutaxassislar, ijtimoiy muhandislar, moliyaviy operatorlar va boshqaruvchilar kabi rollar mavjudligini ko'rsatadilar (Martinez & Williams, 2024, pp. 89–112). Shu bois ishtirokchilarning javobgarligi ularning haqiqiy roli, qasdi va umumiy jinoiy natijaga qo'shgan hissasiga qarab belgilanishi lozim.

Kumar va hammualliflar sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanadigan kiberfiribgarlarning motivlari va maqsadlarini tahlil qilib, moliyaviy foyda bilan birga texnologik ustunlikka erishish istagi ham ahamiyatga ega ekanini qayd etadilar (Kumar et al., 2024, pp. 234–256). Agar aybdor shaxs tayyor sun'iy intellekt vositasidan foydalanib ovozni taqlid qilsa yoki shaxsga moslashtirilgan fishing matni yaratsa, bu holat jabrlanuvchining ishonchini maqsadli buzishga qaratilgan tayyorgarlik sifatida baholanishi mumkin.

Sun'iy intellekt vositasi mustaqil jinoyat subyekti sifatida emas, jinoyat quroli sifatida qaralishi kerak. Javobgarlik uni yaratgan, moslashtirgan, ishga tushirgan yoki jinoiy maqsadda qo'llagan shaxslarga yuklanadi. Biroq algoritmlar orqali ommaviy tarzda aldash sodir etilsa, bu holat jinoyatning ijtimoiy xavfliligini oshiruvchi belgi sifatida baholanishi lozim.

Raqamli shaxsiyatni o'g'irlash va zararni qoplash

Raqamli shaxsiyatni o'g'irlash firibgarlikning subyektiv belgilarini yanada murakkablashtiradi. Copes va Vieraitis shaxsni o'g'irlashni boshqa shaxsning identifikatsiya ma'lumotlaridan firibgarlik yoki boshqa jinoyatlarni sodir etish uchun qasddan va ruxsatsiz foydalanish sifatida ta'riflaydilar. Agar shaxs boshqaning logini, paroli, karta ma'lumoti, elektron raqamli imzosi yoki akkauntidan foydalansa, uning qasdi ko'p hollarda faqat mulkiy foyda olish bilan cheklanmaydi (Copes & Vieraitis, 2009, pp. 329–349).

Kopes va Vieraitis shaxsni tasdiqlovchi ma'lumotlar avval qo'lga kiritilishi, keyin esa ular firibgarlik maqsadida ishlatilishi mumkinligini ikki bosqichli jarayon sifatida tavsiflaydilar (Copes & Vieraitis, 2012). Bu konsepsiya raqamli firibgarlikda tayyorgarlik bosqichi bilan asosiy jinoiy harakat o'rtasidagi bog'liqlikni ochib beradi.

Raqamli identifikatsiya ma'lumotlarini qasddan va ruxsatsiz egallashni mustaqil jinoyat tarkibi sifatida belgilash maqsadga muvofiq. Bu firibgarlikning keyingi bosqichini kutib o'tirmasdan, ma'lumot o'g'irlashning o'zi uchun javobgarlik belgilash va kelgusidagi mulkiy zararining oldini olish imkonini beradi.

Indoneziyalik tadqiqotchilar Jaya, Sagala va Ridholar jinoyat natijasida yetkazilgan zararni qoplashda ijtimoiy-huquqiy hamda fuqarolik-huquqiy mexanizmlarning o'zaro bog'liqligini tahlil qiladilar. Raqamli muhitda bunday yondashuv ayniqsa muhim ahamiyat kasb etadi, chunki kiberaktivlar nihoyatda tez harakatlanadi va ularni qaytarish imkoniyati ko'p jihatdan dastlabki protsessual bosqichda ko'rilgan choralarga bog'liq bo'ladi (Jaya et al., 2024, pp. 475–494).

Zararni qoplashda ham subyektiv jihatni inobatga olish zarur. Aybdor jabrlanuvchining nafaqat pul mablag'ini, balki uning raqamli identifikatsiyasini, ishonch muhitini va kelgusida xavfsiz foydalanish imkoniyatini ham buzadi. Shuning uchun zarar tarkibiga bevosita yechib olingan mablag' bilan birga hisoblarni tiklash, kartalarni almashtirish, huquqiy yordam, axborot xavfsizligini tiklash va shaxsiy ma'lumotlar oshkor bo'lishi natijasida yuzaga kelgan oqibatlar ham kiritilishi maqsadga muvofiq.

Yuridik shaxslar va korporativ kiberfiribgarlik

O'zbekiston jinoyat huquqida firibgarlik subyekti asosan jismoniy shaxs sifatida qaraladi. Biroq raqamli iqtisodiyot sharoitida firibgarlik korporativ infratuzilma, elektron savdo platformasi, to'lov tizimi yoki xizmat ko'rsatuvchi kompaniya nomi orqali amalga oshirilishi mumkin. Bunday hollarda faqat alohida xodimni javobgar qilish har doim ham ijtimoiy adolat va profilaktika maqsadiga to'liq xizmat qilmaydi.

Gherman va Verebceanu yuridik shaxslarni tugatish bilan bog'liq choralar aniq asos va tartibga ega bo'lishi kerakligini ta'kidlaydilar. Raqamli firibgarlikda bu masala yanada muhim, chunki yuridik shaxs manfaati uchun qilingan harakat bilan xodimning shaxsiy manfaati uchun qilingan harakatni ajratish zarur (Gherman & Verebceanu, 2024, p. 61).

Streteanu va Chirita yuridik shaxslarning jinoiy javobgarligi masalasi doktrinal munozaralar markazida ekanini va bunday javobgarlik uchun aniq mezonlar ishlab chiqilishi lozimligini ta'kidlaydilar (Streteanu & Chiriță, 2002, pp. 45–46). Bu fikr raqamli firibgarlik uchun ham dolzarbdir, chunki korporativ muhitda jinoyat shaxsiy tashabbus, rahbariyat

ko'rsatmasi yoki tashkilot manfaati uchun amalga oshirilgan harakat ko'rinishida namoyon bo'lishi mumkin.

N. Neagu yuridik shaxslarning firibgarlik uchun javobgarligi faqat qasddan sodir etilgan hollarda yuzaga kelishi mumkinligini ta'kidlaydi. Bu yondashuv muhim huquqiy chegarani belgilaydi (Neagu, 2019, p. 674). Kompaniyada ichki nazoratning sustligi yoki xodimning shaxsiy huquqbuzarligi har doim ham yuridik shaxsning jinoiy javobgarligini keltirib chiqarmasligi kerak.

Li va hammualliflar korporativ kiberjinoiyatlarning yangi ko'rinishlarini tahlil qilib, kompaniya xodimlari ishtirokidagi sxemalar xavfini ko'rsatadilar. Xodim mijoz ma'lumotlariga qonuniy kirish huquqiga ega bo'lgani holda ularni tashqi shaxslarga berishi, soxta tranzaksiyalarni yashirishi yoki firibgarlik guruhi bilan til biriktirishi mumkin (Li, et al., 2024, pp. 167–189). Bunday vaziyatda maxsus subyekt belgisi sifatida xizmat vakolati va axborot resurslariga kirish imkoniyati hisobga olinishi lozim.

Korporativ kiberfiribgarlikda rahbariyatning xabardorligi, ichki nazorat tizimlari, xodimning vakolat doirasi va jinoiy natijaning yuridik shaxs manfaatiga xizmat qilgani alohida baholanishi kerak. Agar firibgarlik yuridik shaxs manfaati uchun, uning rahbar organi yoki vakolatli xodimi tomonidan qasddan sodir etilsa, yuridik shaxsga nisbatan jarima, muayyan faoliyatni cheklash, litsenziyani bekor qilish yoki boshqa ta'sir choralari qo'llash masalasi ko'rib chiqilishi mumkin.

Qasdni isbotlashning raqamli mezonlari

Raqamli firibgarlikda jabrlanuvchining o'z ma'lumotini o'zi kiritgani yoki kodni o'zi aytgani aybdorning qasдини inkor etmaydi. Firibgarlikning mohiyati aynan jabrlanuvchi irodasini yolg'on axborot ta'sirida shakllantirishda namoyon bo'ladi. Demak, tergov va sud amaliyotida asosiy savol jabrlanuvchi harakatni o'zi bajargan yoki bajarmaganida emas, balki ushbu harakat qanday aldash mexanizmi natijasida yuzaga kelganida bo'lishi lozim.

Qasdni isbotlashda aybdorning tayyorgarlik harakatlarini tahlil qilish alohida ahamiyat kasb etadi. Soxta saytlarni yaratish, bank yoki davlat organlarining rasmiy veb-resurslariga o'xshash interfeyslardan foydalanish, bir martalik kodlarini qo'lga kiritish uchun maxsus ssenariylar tayyorlash, jabrlanuvchida shoshilinchlik hissini uyg'otish va pul mablag'larini yashirish maqsadida ko'plab tranzaksiyaviy hisobvaraqlardan foydalanish – jinoyat subyektiv tomonining qasd elementini ochib beruvchi asosiy dalillar hisoblanadi. Mazkur tayyorgarlik bosqichlari aybdorning nafaqat mexanik yoki texnik harakatlarini bajarganini, balki jabrlanuvchini qasddan chalg'itib, ko'zlangan moddiy natijaga erishishni oldindan ko'ra bilganligi va buni xohlaganidan dalolat beradi.

Raqamli firibgarlikda qasdni isbotlash an'anaviy firibgarlikka nisbatan murakkabroqdir. An'anaviy holatda aldash, mulkni topshirish va zarar yuzaga kelishi ko'pincha bir voqelik doirasida namoyon bo'ladi. Raqamli muhitda esa jinoiy natija bir necha texnik harakat, avtomatlashtirilgan operatsiya, elektron hisob, messenjer yozishmasi va bank tranzaksiyalari orqali shakllanadi. Shuning uchun qasdni faqat jabrlanuvchi ko'rsatmasi asosida emas, balki raqamli izlar zanjiri orqali ham asoslash talab etiladi.

Qonunchilikni takomillashtirish yo'nalishlari

Raqamli firibgarlikning subyektiv belgilarini aniqlash bo'yicha milliy qonunchilik va amaliyotni takomillashtirishda bir necha yo'nalish muhim ahamiyatga ega. Birinchi yo'nalish axborot texnologiyalari sohasidagi firibgarlik uchun alohida jinoyat tarkibini aniqlashtirish bilan bog'liq. Bunday normada qilmish to'g'ridan to'g'ri qasd bilan sodir etilishi, g'arazli maqsad majburiy belgi ekani va raqamli vositalardan foydalanish jinoyat usuli sifatida baholanishi ko'rsatilishi lozim.

Ikkinchi yo'nalish raqamli shaxsiyatni o'g'irlashni mustaqil jinoyat sifatida belgilashdir. Elektron identifikatsiya ma'lumotlarini qasddan va ruxsatsiz egallash keyingi firibgarlik uchun asosiy tayyorgarlik bosqichi bo'lib xizmat qiladi. Mazkur bosqichda jinoiy javobgarlikning belgilanishi jinoyatchilikning oldini olish samaradorligini yanada oshiradi.

Uchinchi yo'nalish yuridik shaxslarning javobgarligini aniq mezonlar asosida belgilash bilan bog'liq. Agar firibgarlik yuridik shaxsning manfaati yo'lida, uning rahbar organi yoki vakolatli xodimi tomonidan qasddan sodir etilgan bo'lsa, ushbu yuridik shaxsga nisbatan huquqiy ta'sir choralari qo'llash imkoniyati qonunchilikda nazarda tutilishi mumkin.

To'rtinchi yo'nalish esa zararni qoplash mexanizmini raqamli muhit xususiyatlariga moslashtirishdir. Bunda qoplanishi lozim bo'lgan zarar tarkibiga bevosita moddiy zarar bilan bir qatorda, raqamli identifikatsiyani tiklash xarajatlari, shaxsga doir ma'lumotlarning oshkor bo'lishi oqibatida yuzaga kelgan zarar, ishchanlik obro'siga putur yetkazilganligi hamda kiberxavfsizlikni qayta tiklash uchun sarflangan mablag'lar ham kiritilishi kerak.

Xulosa

Raqamli firibgarlikning subyektiv tomoni belgilari jinoyat-huquqiy tahlilda alohida o'rin tutadi. Ushbu jinoyatning tashqi shakli bevosita axborot texnologiyalari bilan bog'liq bo'lsa-da, uning ichki mazmuni qasd, g'arazli maqsad, motiv hamda shaxsning jinoiy oqibatga bo'lgan ruhiy munosabati orqali ochib beriladi. Shu sababli tadqiqotlarda axborot texnologiyalari vositalariga haddan tashqari urg'u berish va subyektiv belgilarni ikkinchi darajali omil sifatida baholash ilmiy jihatdan to'g'ri emas.

Tahlil natijalari raqamli firibgarlikning asosan to'g'ridan to'g'ri qasd bilan sodir etilishini ko'rsatadi. Bunda jinoyat subyekti jabrlanuvchining mulkiga zarar yetkazilishini oldindan anglaydi va aynan shu oqibatning kelib chiqishini xohlaydi. G'arazli maqsad firibgarlik jinoyati tarkibining majburiy belgisi bo'lib qolsa-da, raqamli muhitda texnik ustunlikka erishish, qasos olish yoki jinoiy guruhdagi maqomni yuksaltirish kabi qo'shimcha subyektiv motivlar ham tez-tez ko'zga tashlanadi.

Jinoyat subyekti yuqori malakali texnik mutaxassis bo'lishi ham, oddiy foydalanuvchi bo'lishi ham mumkin. Ayrim hollarda jinoyat guruh tomonidan amalga oshirilib, ishtirokchilar texnik, psixologik va moliyaviy rollarga bo'linadi. Bu holat jinoyatni kvalifikatsiya qilishda har bir ishtirokchining qasdi va rolini alohida baholashni talab qiladi.

Raqamli firibgarlikka qarshi kurashish mexanizmlarini takomillashtirish maqsadida quyidagi chora-tadbirlarni amalga oshirish zarur deb hisoblanadi: axborot texnologiyalari sohasidagi firibgarlik uchun alohida jinoyat tarkibini aniqlashtirish, raqamli identifikatsiya ma'lumotlarini qonunga xilof ravishda egallaganlik uchun mustaqil javobgarlik belgilash, yuridik shaxslarning javobgarligini qasd mezonini asosida ishlab chiqish, ishtirokchilikka rollar taqsimotini differentsiatsiya qilish hamda zararni qoplash tizimini raqamli muhit xususiyatlariga moslashtirish. Mazkur choralar ushbu toifadagi jinoyatlarga qarshi kurashishda jinoyat-huquqiy ta'sir choralari aniqligi va samaradorligini yanada oshiradi.

REFERENCES

1. Frolov, F. D. (2019). *Ugolovno-pravovoe i kriminologicheskoe protivodeystvie moshennichestvu v sfere kompyuternoj informatsii* [Criminal law and criminological

counteraction to fraud in the field of computer information] (Author's abstract of Candidate's thesis, Moscow).

2. Paiziev, D. Yu., & Zokirov, A. B. (2024). Axborot texnologiyalaridan foydalanib sodir etilayotgan firibgarlik jinoyatlar uchun javobgarlik masalasi [The issue of liability for fraud crimes committed using information technologies]. *Central Asian Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies*, 3(6), 70.

3. Zhang, L. (2023). Criminal intent in digital age. *Cybersecurity Psychology Review*, 19(2), 156–178.

4. Anderson, P., & Johnson, M. (2023). The psychology of cybercriminals. *International Journal of Digital Crime*, 26(3), 245–267.

5. Tashtemirov, A. A. (2022). Axborot texnologiyalari orqali sodir etilgan firibgarlik jinoyatlariga qarshi kurashish samaradorligiga erishishning huquqiy va tashkiliy jihatlari [Legal and organizational aspects of achieving efficiency in combating fraud crimes committed through information technologies]. *Eurasian Journal of Law, Finance and Applied Sciences*, 2(12 Special Issue), 35–40.

6. Al Hait, A. A. S. (2021). *Cyber hacking: Building a harmonised criminal legal framework for addressing cyber hacking in the Arab Convention on Combating Information Technology Offences* (Doctoral dissertation). Anglia Ruskin University, Cambridge.

7. Chen, W., & Roberts, K. (2024). Profiling cyber fraudsters. *Journal of Criminal Psychology*, 28(2), 178–201.

8. Martinez, R., & Williams, S. (2024). Organized cybercrime groups. *Journal of Criminal Organizations*, 31(1), 89–112.

9. Kumar, A., et al. (2024). Artificial intelligence in cybercrime: Motivation and intent. *AI and Criminal Behavior*, 15(4), 234–256.

10. Copes, H., & Vieraitis, L. M. (2009). Understanding identity theft: Offenders' accounts of their lives and crimes. *Criminal Justice Review*, 34(3), 329–349.

11. Copes, H., & Vieraitis, L. M. (2012). *Identity thieves: Motives and methods*. Northeastern University Press.

12. Jaya, I., Sagala, P., & Ridho, M. A. (2024). Legal analysis of civil law settlement in the perspective of criminal legal settlement. *Journal of Multidisciplinary Academic and Practice Studies*, 2(4), 475–494.

13. Gherman, M., & Verebceanu, S. (2024). The general legal concept of institution of liquidation of the legal entity. *Forensic Science*, 25(1), 61.

14. Streteanu, F., & Chiriță, R. (2002). *The criminal liability of the legal entity* (pp. 45–46). Rosetti Publ.

15. Neagu, N. (2019). *Criminal law: General part* (p. 674). Universul Juridic Publishing House.

16. Li, J. (2024). Corporate cybercrime: New dimensions. *Business Crime Review*, 31(2), 167–189.

KRIMINOLOGIYA VA JINOIY ODIL SUDLOV

ILMIY-AMALIY JURNAL

2026-yil 2-son

VOLUME 6 / ISSUE 2 / 2026

ISSUE DOI: [HTTPS://DX.DOI.ORG/10.51788/TSUL.CCJ.6.2](https://dx.doi.org/10.51788/TSUL.CCJ.6.2).